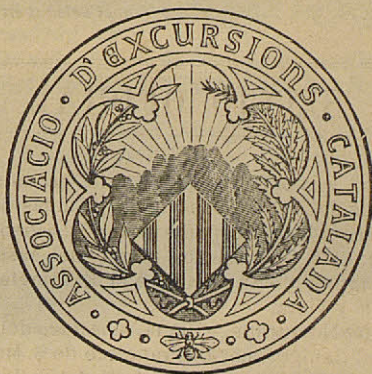

BULLETÍ

DE LA

ASSOCIACIÓ D' EXCURSIONS CATALANA

1889

TOMO XI

BARCELONA.—1889

TIPOLITOGRAFÍA D' HENRICH Y Cª, EN COMANDITA
SUCCESSORS DE N. RAMIREZ Y Cª

Pasatge d' Escudillers, núm 4.

ÍNDICE

SECCIÓ OFICIAL

- Anuncis oficials; pág. 78, 236, 310.
Comunicat, per *D. Vicens M.ª Triadó, Pbre.*; pág. 239.
Id. per *D. Arthur Osona*; pág. 313.
Donatius pera la Biblioteca; pág. 79, 237, 311.
Periódichs nous; pág. 79, 237, 311.

SECCIÓ D' EXCURSIONS

- De la Vall de Venasch á Graus, notas de viatge, per *D. Cels Gomis*; pág. 89.—Apèndices, pág. 110.
Entorn del Turbón (Aragó), per *D. Maurici Gourdon*; pág. 130.
Excursió á Sardanyola, Sant Cugat y Vallvidrera, per *D. Joseph Castellanos*; pág. 184.
Excursió col·lectiva al plá comprés entre lo Segre y lo Cinca. Antigüetats romanas, per *D. Eduard Llanas, Esc.*; pág. 2.
Excursió col·lectiva á Santa Coloma de Queralt y á Rubió, per *D. Joan Segura, Pbre.*; pág. 188.
Excursió particular al Gorch de Perxa Astort, per *D. Francisco de S. Maspons y Labrós*; pág. 31.
Las montanyas de la Costa de Llevant, per *D. Francisco de S. Maspons y Labrós*; pág. 242.
Notas itinerarias de l' excursió col·lectiva á Santa Coloma de Queralt y Rubió, per *D. Arthur Osona*; pág. 201.
Una excursió á las ruinas del Castell feudal de Cabrenç y cingles de Talaixá y Sant Aniol, per *D. Carles Bosch de la Trinxeria*; pág. 269.
Una visita al Monastir de Piedra (provincia de Zaragoza), per *D. Cels Gomis*; pág. 288.
Vuyt dias en Camprodon, excursió entomològica y botànica, per *D. Miquel Cuní y Martorell*; pág. 33, 82.

SECCIÓ DE VARIETATS

- Los Excursionistas y la Toponomástica, per *D. Joan Segura, Pbre.*; pág. 300.

SECCIÓ DE FOLK-LORE

- Costúms populars del Vallés (continuació), per *D. Vicens Plantada y Fonolleda*; pág. 223, 306.
Cuentos populars catalans, la Marieta; per *D. Joan Brú Santcliment*; pág. 213.

EXCURSIÓ COL-LECTIVA

À

SANTA COLOMA DE QUERALT Y À RUBIÓ

(1 y 2 d' Abril de 1888)

La primera vegada que vegí al Sr. Arabia, Desembre de 1887, li diguí:

—¿Per qué no vénen á Sta. Coloma? No tenim grans cosas, mes n' hi ha pera entretenir's'hi un dia.

—Hi havém pensat més d' una vegada: quasi li asseguro que al venir lo primer parell de festas, las aprofitarem pera ferhi una excursió.

Uns vuyt dias abans de Pascua rebí carta del Sr. Arabia anunciantme sa vinguda en companyia dels Srs. Maspons y Osona pe 'ls dias de Pascua, 1 y 2 d' Abril.

Eixiren de *Barcelona* los Srs. Arabia y Osona (Maspons no pogué) á 6^h m. ab lo tren de Vilanova. Vers las 8^h 30^m empalmáren ab lo tren de Tarragona á Lleyda en *Picamozons*. A las 10 arribáren á *Montblanch*, y prenent lo cotxe ordinari, á la 1^h t. arribáren á *Sta. Coloma*.

Després de dinar comensárem junts la tasca per lo castell.

CASTELL.—Mostra en sa arquitectura ser obra de dúas épocas; la banda del Nort té mitj amagadas dúas finestras d' *agimez*, que podrián senyalar á aquella part d' obra la data del sigle xiv ó xv. La banda de Solixent, hont s' obre la portalada, mostra ser obra més moderna, probablement del sigle xvii.

Com lo castell s' ha habitat fins ara, se conserva en bon estat: sols pera major seguretat, mes en perjudici de sa bellesa, li lleváren los torricons que com nius d' oreneta penjavan en lo cim de tres de sos cantons.

La torre del homenatge está entera, y atesa sa robusta salut, té ganas de viure molts anys encara. En ella hi ha

varias presons, una d' ellas enterament fosca, ab dúas ferradas y pesadíssimas portas, una á má de dins y altra á má de fora; doble tancadura per una sola portalada: entre porta y porta hi ha lo gruix de la paret de la torre, que es d' uns 12 palms.

L' entrada y escala del castell, més sembla d' un palau que d' una fortalesa; son senzillas y grandiosas.

Es notabilíssim lo retaule del oratori. Es probablement de vers l' any 1410, perque no consta en l' inventari minuciosíssim y curiós que dels mobles del castell se feu l' any 1408 ¹, y per altra part degué ferse á cárrech de la testamentaria del fundador del benefici dels dos SS. Joans, que era lo meteix D. Pere de Queralt, quins bens mobles constan en lo citat inventari.

Lo quadro del centre, major que 'ls demés, conté las imatges de St. Joan Baptista y St. Joan Evangelista; al peu dels quals, de menor grandaria, hi ha tres figuras, al mitj un cavaller, y á cada costat una dona, ab los trajos de l' época y tots tres agenollats: serán probablement los tres membres principals de la familia senyorial de Santa Coloma.

Damunt del quadro central hi ha, en bellíssima composició, la Crucifixió ab moltas figuras

A la banda de la Epístola, en tres quadrets, hi ha 'ls passos principals de la historia de St. Joan Baptista. A la banda del Evangeli, en altres tants quadrets, la de St. Joan Evangelista. Devall de tot, en una especie de galeria, hi ha diversos sants.

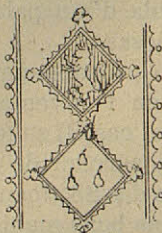
Lo total té la forma d' un tríptich, separat cada pany per pilastretas que acaban en florejats pinacles, ó mellor, agullas.

Atesa l' antigüetat, se conserva prou bé.

Es igualment notable una pintura decorativa del sostre ó enteixinat d' una antigua cambra, que no ha variat de forma desde sa construcció y decoració, que tingué lloch probablement á la darrería del sigle XIV.

¹ Aplech de documents fahents pera la Historia de las Costúms de Catalunya.—*Jochs Florals de 1885.*

Lo fons de la pintura del dit sostre es un blau verdós, que ab lo temps s' ha molt ennegrit. Tant las quatre jáceras que forman, com lo march del sostre, com la travessera que serveix pera descans de las vigas, com las vigas, que

Santa Coloma de Queralt. — Dibuix d'un enteixinat del Castell.

son cabirons quadrats, están adornadas ab faixas policromadas, ribeteadas de bella y menuda cresteria á manera de sarrell: lo motiu d' ornamentació de ditas faixas lo constituheixen una filera d' escuts romboidals enfilersats com á grans de rosari. Res més senzill ni bonich. Los escuts ab lo lleó, signe de la familia de Queralt (propietaria del castell), alternan ab los que ténen tres perellons, signe de la familia Perellós, que doná esposa á Pere VI de Queralt.

Aquest escut de Perellós permet fixar la data de la pintura que aproximadament es entre 1391 y 1407, época en que fou senyor de Santa Coloma Pere VI de Queralt, casat ab la noble dona Clemença de Perellós.

Un llistó que volta las paret de la cambra á uns dos palms del sostre, serviria per penjarhi los *draps de ras* (d' Arrás) de que parla lo citat inventari:

«Un drap francés de ras obrat de diverses obratges e figures.»

En lo llit d' aquella cambra devia haverhi alguna almenys de las cortinas de que parla lo dit inventari:

«V peçes de cortines ab senyals de Queralt e de Pe-reyllós.»

En una saleta s' conserva bé un bellissim enteixinat de fusta de sa color: y en altra sala més gran altre enteixinat senzill.

Devant del castell hi ha un gran pati ó plassa que s' tan-cava ab un portal, adornada d' una font monumental, que ara no raja.

IGLESIA PARROQUIAL.—Vist lo castell, visitárem la parro- quial. Es obra del sigle xiv.

Segons dats del Arxiu parroquial, fóren arquitectes de l'obra successivament:

En Geraü Comí, any 1331.

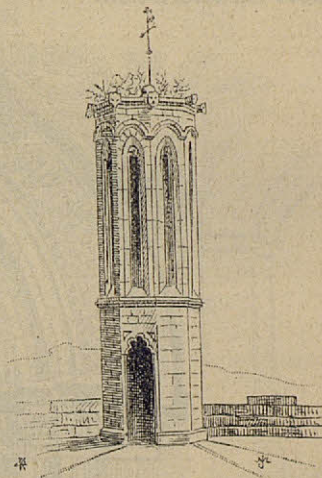
Mestre Andreu Copons, quina muller s' anomenava Mundeta, any 1348-1369. Guanyava tres sous diaris.

En 1337 se contractá la construcció del retaule major, que l' devia fer Guillém Ginebrer de Sta. Coloma, pe 'l preu de 1600 sous. Aquest retaule, quina descripció minuciosa consta en lo dit contracte, ja no existeix.

Mellor fortuna ha tingut lo de St. Llorens, obra del artista Jordi de Deu, *imaginayre* y ciudadá de Tarragona. Lo feu per encárrech de Eliesendis, viuda de Pere Ferrer, senyor *en part* de Cavit de Bordill, pe 'l preu de 950 sous. En l' Arxiu parroquial se conservan los albarans de la paga d' aquest retaule que s' conserva ab tota sa integritat.

Es d' alabastre y té la acostumada forma de tríptich. En lo cos central hi ha l' imatge de St. Llorens, vestit ab l' antiga dalmática, decorada ab bells brodats en lo pit y en un pany inferior, de dibuix original. A un y altre costat del sant hi ha passos de sa vida, sent lo més notable per la bellesa de la composició y correcció del dibuix lo que representa al sant curant ó benehint á una dona agenollada á sos peus.

La portalada principal, que es á un costat, á la banda del Nort, está malhauradament amagada per una construcció relativament moderna. Estava decorada ab tres estátuas, St. Pere y Sant Pau als costats; Sta. Coloma damunt del llindar, ocupant lo tímpano.

Santa Coloma de Queralt. — Campanaret de la parroquia.

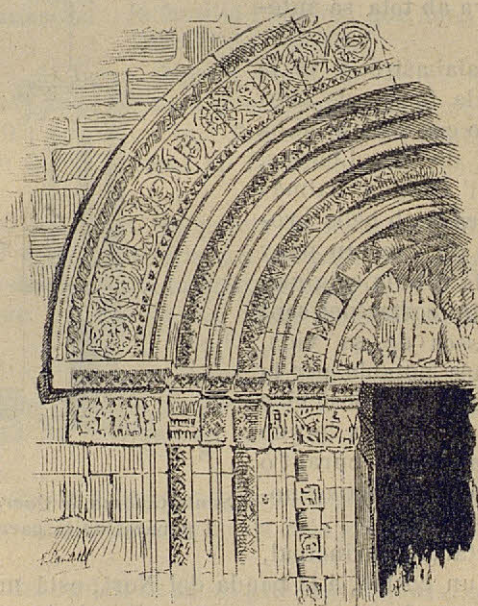
Hi ha l'propòsit de restituhirla á sa primitiva forma, y se farà prompte, ajudant Deu.

Com es de la mellor época del estil ogival, té la bellesa que li es propia, sens tenir res d'extraordinari. S'assembla á la de St. Just de Barcelona.

Lo campanar quadrat es una macissa y bella torre ab finestrals ogivals, construhida en lo sigle xvii, y tota de pedra picada. S'assembla al de la Seu de Manresa.

La creu parroquial, digna d'una catedral, es obra del 1628, feta per Anton Gabarró, argenter de Barcelona y fill de Sta. Coloma.

Lo reliquiari de la vera-creu, es una bellissima obra d'art, de plata, á manera de templest sustentat per un peu lobulat y un arbre prismátich adornat del corresponent botó característich.

Santa Coloma de Queralt.—Portalada del Convent.

CONVENT.—A un tir de bala llarch de la vila hi ha l'antich santuari de Santa María de Bell-lloch, cuydat prime-

rament per la singular institució dels donats d' abdós sexes, que en casas separadas y contiguas vivían formant una sola comunitat, dirigida per lo *Majoral*, y portant hàbits distintius.

En 1307 lo santuari fou cedit als religiosos de la Mercé, que no tardáren en abandonarlo.

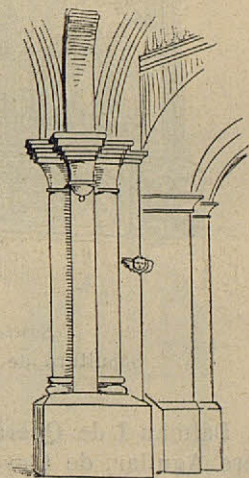
En 1335 hi tornáren los meteixos religiosos, que hi estáren cinch cents anys justos, so es, fins al 1835, época de la exclaustració general.

De llavors ensá es cuydat per un dels capellans de la vila.

La portalada es una bellíssima pàgina del estil románich florit. Archs concéntrichs y en degradació, sostinguts per columnas cobertas d' ornamentació al igual dels archs: riquíssima cenefa que adorna las dovellas, que van soplujadas per un filet ó guardapols; tot rublert d' esculpturas de fullatges, llacerias, figuras, mónstruos, emblemas que suposan prodigiosa riquesa d' imaginació: es sens dubte una de las més ricas y bellas obras del art románich á Catalunya.

L' interior fou restaurat en lo sigle passat. No cal dir cóm; com se feya llavors, posantlo fet una llástima. Sort que 'ls diners no arribáren á més, y per miseria (que fou una sort) restá intacte un tros sufficient pera formarse idea de cóm estava abans de la restauració. Bastará dir que per sa originalitat s' assemblava á la bellíssima iglesia del arrunat monastir de Sant Pere de Roda del Empurdá.

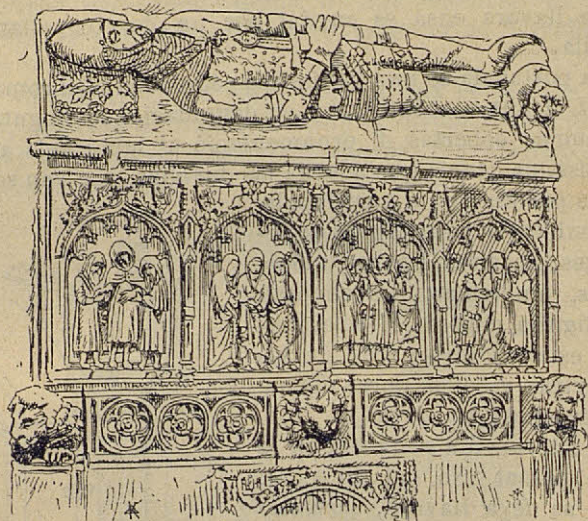
Devall del presbiteri hi ha la cripta, sens cap mérit artístich ni arqueològich, hont s' enterravan los Comtes de Sta. Coloma, la qual cripta está senyalada al plá ó

Santa Coloma de Queralt.
Interior del Convent.

paviment del meteix presbiteri ab una bella lápida de marbre ab lo complicat escut de la familia llavors entroncada ab moltes altras, totes las quals ténen lo propi signe en dit escut, que per lo meteix resulta complicat.

En la capella de la creuhera de la part del Evangeli hi ha la sepultura de D. Pere V de Queralt y de D.ª Alamanda de Rocaberti, feta construhir per lo fill dels dos.

Santa Coloma de Queralt.

Sepultura de D. Pere V, en lo Convent.

D. Dalmau I de Queralt, l' any 1370, obra dels artistes Pere Aguilar, de Lleyda, y Pere Ciroll, de Sta. Coloma, per la qual cobráren 800 sous.

Lo vas, del més pur y bell estil ogival, está decorat ab una galería d' archs, deu en número, quatre en cada costat y un á cada cap. Cada arch vé á ser lo march que conté un quadro d' alt relleu representant escenas familiars de dol, de composició y expressió notables, quinas figuras son rica página de l' indumentaria de la época.

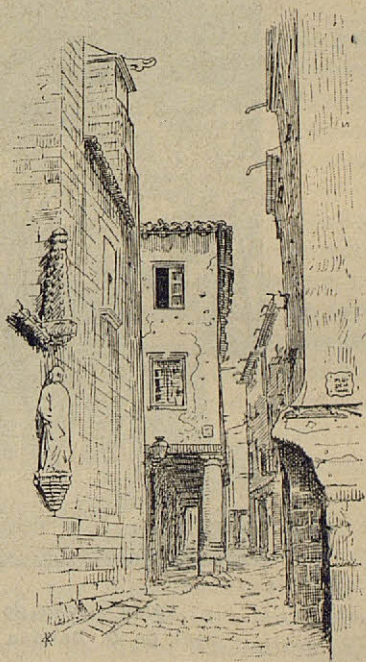
La tapa del vas, de forma prismática-triangular, conté las estátuas jayents dels personatges alli sepelits.

Aquest sepulcre no está ara en sa primitiva forma, puig l' una meytat está adossada á una paret, y l' altra meytat á l' altra del devant d' aquella.

Es digne d' una mirada lo retaule de SS. Cosme y Damiá, arreplech de pinturas de diversas épocas, dels sigles xv, xvi y xvii. Com també un gran quadro de Sant Pere Nolasco, tamany major que l' natural y obra de má experta.

LA VILA.—Modernizada en sa major part, conserva quelcom encara del aspecte de la Edat mitjana. Per exemple, lo *carrer Major*, ab porxos que datan de aquella época, que li donan un carácter ben marcat. L' *Arch de Sant Antoni*, que dona fúnebre entrada al antich *carrer dels Juheus*. Algunes torres ja descoronadas de sos marlets, que mustias y revellidas, guardan los portals de la banda del Nort.

Té dúas plassas ab porxos; la major (plassa d' Amunt), molt gran é irregular. Son de notar en ella algunas balconadas de ferro, com la de la Casa de la Vila y ca' l Bep-Miquel, obra del sigle passat, de bellíssim y original dibuix; los de ca l' Miquel, més senzills; los de la galeria del castell, que donan á la plassa, ab grossos supports inclinats de ferro y ab archs obrats del meteix

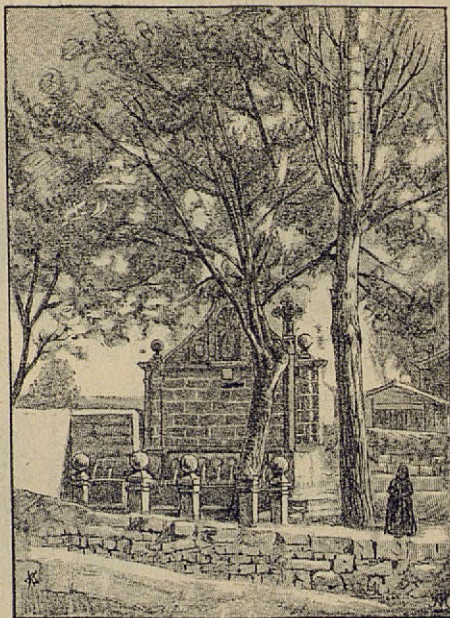

Santa Coloma de Queralt.
Carrer Major.

metall que servéixen pera assegurar la barana ab la paret, formant un conjunt original y amat dels artistes.

En la meteixa casa Miquel, antiga y noble, visitàrem sas salas y cambras ricament decoradas ab mobles y tot al estil del sigle passat.

Finalment vejérem la font célebre per sa abundancia: edifici quasi monumental, construït en temps de D. Dal-

Santa Coloma de Queralt.

Font de D. Dalmau de Queralt.

mau de Queralt, que mori en las Hortas de St. Bertran de Barcelona, en la guerra dels segadors, personatge que ha deixat de sí bellas memorias en lo poble d' hont era senyor, per l' amor que li tingué y per lo molt que s' interessá en dotarla de monuments y melloras públicas. L' autor d' aquesta Memoria mostrá als excursionistas

un retrato del dit D. Dalmau, fet de má de mestre, juntament ab algunas antiguallas artísticas y literarias de sa propietat.

Lo dilluns, 2 d' Abril, á 12^h del mitj dia, traginats per sengles matxos, emprenguérem junts l' excursió de Rubió, desde Sta. Coloma.

A las 3^h t. arribárem á *Clariana*. Un glop y avant.

A las 5^h t. arribárem á *Rubió*.

L' antich castell es una miserable ruina que no mostra res de notable.

L' iglesia té dúas portaladas románicas; lo demés mostra ésser obra del primer período ogival, sens cap interés.

L' una portalada es sumament senzilla, sens més ornament que las llargas dovellas soplujadas per l' acostumat filet ó guarda-pols. No careix de bellesa en sa senzilla suma.

L' altra es verament notable, quatre columnas, dúas per banda, ab llurs arquets, empotradas dintre 'ls corresponents ressalts de l' obertura de la portalada, forman com una serie d' archs concentrichs en disminució: los fustes de las columnas son llisos; los capitells son ben obrats y ab tall elegantíssim y ben proporcionat: gracias á la bona qualitat de la pedra, semblaria que acaba d' eixir de las mans del escultor si no fós lo bell color torrat y en alguns punts la negra molsa que li han donat los sis sigles que deu portar damunt.

Es també notable l' altar major, d' estil ogival, del sigle xvi. Consisteix en una gran taula dividida en requadros, separats en grupos, per pilastras excessivament planas. Cada requadro representa en pintura molt característica un pas de la vida de María Santissima. S' hi notan varis defectes: falta de bellesa en las proporcions del total; per l' alsada es massa ample: té massa poch relleu per causa de brotar ó sobre-eixir poch las pilastras divisorias: completa falta d' expressió en las figuras: poca pericia en los encarnats, que ténen un tó esblaymat poch agradable. Conserva, empero, prou recorts del modo ingénuo de pintar que tenían los artistas de l' Edat mitjana;

hi ha alguna figura notable pe 'l reculliment devot, per la modestia que respira. En suma, es molt apreciable desde l' punt de vista de l' historia de la pintura, per ser una notable mostra dels acabaments de la que s' usava en la Edat mitjana.

Artísticament, mellor es lo petit altar de St. Antoni Abat y Sta. Margarida que l' major. Es aproximadament de la meteixa época, mes de má més hábil: mellor dibuix, mellor composició, major expressió, y fins major riquesa de detalls d' ornamentació.

Ab molta bondat nos aculli en sa casa, hont sopárem, dormírem y esmorzárem, lo amable y modestíssim senyor Regent, mossen Anton Pregonas. Li hauriam estalviat tanta molestia á saber, com ho sabérem després, que podíam havernos hostatjat en casa Solanas.

Al mati del dia 3, los Srs. Arabia y Osona, envers las 7^h 30 m., eixíren de Rubió cap á Igualada ab la pluja á l' esquena.

L' infrascrit eixí un poch abans y quasi tot lo camí ab pluja, fent las 5 horas de camí que hi ha desde Rubió á santa Coloma, hont arribá á las 11^h m.

No més que de passada y sens descavalcar, vegérem lo poble de *Clariana*. En una altura y á distancia com de mitja hora s' alsa prou superba y pintoresca la que degué ser torre del castell.

Regirant mas notas, trobo que en 1314 era senyor de Clariana Guillelm de la Cirera.

En 1329 n' era senyora dona Magdalena de Soleras (Solerás ?) y de March, essent usufructuari son marit senyor D. Joan Pau de Soleras (Solerás ?)

En 1362 era senyor Pere dez Brull, carlá de Cardona. Era germá de Ramon dez Brull, pare de Perico dez Brull, fill illegítim, y de Guillemet, á qui nombrá hereu. Guillemet vivía amistanat (en concubinat) ab Elicsendis, á qui llegá en testament 500 sous pera casarse, *ad opus maritandi*. De quin concubinat nasqué un fill bort, á qui son pare llegá també 200 sous *per amor de Deu*.

En 1368 y 1375 n'era senyor lo venerable Maymó Çacirera (la Cirera, de la familia del que n' era l' citat any 1314).

En 1401 y 1408 continuava sentne senyor Maymó Çacirera.

Com á pura curiositat dono dos contractes de didatge referents á dit poble:

«Barcelona, filla del difunt Berenguer Martí de Cleriana me llogo á vos Pere Gomar de St. Coloma per dida desde avuy á un any... á condició... que m' fareu la vida y donareu calçat, y X sous per la mudada (pro muda), y LXV sous de soldada, y dues tovalles de lli, y set alnes de drap mitj llenç y mitj estopa, y ab estas condicions m' estaré á casa vostra dit temps...» Es del any 1331.

«Ramón Rael (?) de Cleriana llogo á vos noble Alamanda de Queralt, desdel present dia á dos anys, ma muller Guillema, present, per dida de vostra filla Geralda; y s' estará ab vos y vos servirá en tot lo que sia licit y honest, además de fer tot lo que pertoca á una bona dida. Y vos li donareu pel treball soldada y paga dels dos anys L sous, menjar, y un vestit quiscun any, so es, capa, cota y gonnella...» Es del 1339.

Tots los documents y totas las citadas noticias son del Arxiu parroquial de Sta. Coloma de Queralt.

JOAN SEGURA, Pbre.

Santa Coloma de Queralt, 9 Abril de 1888.

APÉNDICE

Era senyor de Rubió en 1310, 1335 y 1345 Berenguer de Castellolí. L'escut de damunt la bella portalada romànica de l'iglesia de Rubió té per empresa un castell ab tres torres (n.º 1); la torre de la dreta no s' conexia per haverse escrostat probablement son relleu.

La familia de Castellolí fundá un benefici en la iglesia del hospital de Sta. Coloma: me recorda que en ella hi ha l' meteix escut del castell ab tres torres.

Lo senyorio de Rubió havia passat á D. Bernat de Boixadors en 1375.

¿Se recorda dels escuts ab l' empresa del cervo en l' altar major? (n.º 2.)

Lo cervo era distintiu de la familia Cervera, la cual era senyora de Savellá.

Aquest senyorio passá en 1320 (?) á la familia Timor (descendent de la de Queralt, senyora de Sta. Coloma).

En 1401 trobo que era senyor de Savellá don Bernat de Boixadors.

Donchs la heretat dels Cerveras, passant pe 'ls Timors, pará en mans dels Boixadors.

L' escut dels Boixadors era tres rams de boix en la forma que indica lo grabat n.º 3.

Trobo en una alhaja de Savellá altre escut al costat del de Boixadors, que es lo representat en lo grabat n.º 4. ¿Será l' signe de Timor?

¿Per qué s' troba l' signe del cervo en l' altar de Rubió? ¿Será per haverse incorporat ab los Boixadors l' herencia dels Cerveras? ¿Será que en l' época de la construcció del altar, lo senyorio de Rubió havia passat á mans d' altres Cerveras ó d' algun Cervelló? No ho sé.

N.º 1

N.º 2

N.º 3

N.º 4

Rubió — Escuts en l' iglesia parroquial.